

ОБРАЗЪТ НА ПОЕТА

За живота и творчеството на поета на „Скрити вопли“ е писано много. И почти винаги с любов и преклонение пред неговата богата артистична природа, с искрен пиетет към неговата оригинална поезия.

Поезията на Дебелянов преживя много от неправилните възгледи на критиците за нея, тя устоя на обективната оценка на времето. Стеснявайки кръга на общественото въздействие на поезията на Дебелянов, поставяйки я изкуствено в определени рамки, нашата литературна критика от миналото е натрупала немалко предубеждения за нейната същност, обявявайки я за поезия на символизма — макар и освободена от неговите крайни форми, от неговите безусловни естетически изисквания. Критиците продължаваха да търсят символистическа, „иреалност“ в нея, да категоризират и обобщават, да формулират и да отричат формули, а поезията на Дебелянов продължаваше да живее, да вълнува сърцата, да вдъхновява в любов към живота. Защото в най-значителните си постижения тя придобиваше значението на поезия-изповед, на поезия-съдба.

Някога Людмил Стоянов писа: „Може би за никой творчески дух не съм морил мисълта си, както за Д. Дебелянов и неговата жизнена съдба.“ Толкова е силно въздействието на личността на поета в неговото творчество.

Естествено е, че една книга за поезията на Дебелянов ще търси вътрешните координати на личността на поета, оная диалектически сложна вътрешна връзка между личност и дело, чрез която ще се преоткрият нови естетически ценности, нови съотношения между таланта и неговите художествени постижения. Всяка нова, оригинална книга за творчеството на един автор, особено за един поет, цели да открие не само нови художествени закономерности и измерения на таланта, но и оная естетическа неповторимост на неговата личност, която изявява най-

непосредно себе си чрез словото на поезията.

Книгата на Георги Марков, посветена предимно на поезията на Дебелянов, завършва с една интересна обединяваща характеристика за творческия портрет на поета, за обаянието на неговата личност. Тя носи названието „Обаянието на Дебелянов“ и разглежда повече в социално-психологически аспект личността на поета.

Бихме били несправедливи, ако не отдадем заслуженото на този сериозен труд за поезията на Дебелянов. Той носи преди всичко характера на оригинално научно изследване, без да обгражда творчеството на поета с правила и силогизми, с цитати и самопоказни понятия и факти, които често пъти зад външната „ученост“ на автора могат да провокират собствения естетически вкус, едно наистина оригинално интерпретиране на мотиви и проблеми в творчеството на поета. Написан с емоционално увлечение, със страст и с една разгърната научна аргументировка на теоретическото мислене, той е един несъмнен принос в нашата литературно-критическа мисъл за целокупното творческо дело на поета.

Как Г. Марков е открил образа на поета, неповторимия свят на неговата поезия?

Поставил си задачата да изследва цялостно творчеството на поета, да анализира и обобщи разностранните факти от творческата му биография, той поставя своето изследване на една разгърната културно-историческа и теоретическо-естетическа основа. Търси в цялата лирика на поета „елегическата доминанта“ на неговия стил и светоусещане, различните „форми на поетическо обобщение“, прави интересни наблюдения над хумора на Дебелянов и пр. Всичко това обогатява съдържанието на книгата, нейното познавателно значение. Особено е интересна главата за формите на поетическото обобщение у Дебелянов. Тук авторът е открил интересни страни от стила на поета,

от неговото чувство на художник-лирик. Съвсем верни по същество са мислите за своеобразието на Дебелянов като художник. И все пак във „формите на поетическото обобщение“ критикът се увлича премного в собствените си открития, в индивидуализма на поета, който в мирогледно отношение кой знае защо все го дърпа към някаква открита „асоциалност“ в позициите на Дебелянов, към тезата за „ограничеността на идейните основи на Дебеляновата поезия“. Даже и романтизмът на поета се използва за доказване на „интелигентско-индивидуалистичното“ мировъзрение в неговата природа на творец и гражданин.

В своя очерк за Дебелянов Стоян Каролев се опита да защити поета от сянката на символизма именно чрез метода на романтизма. И ако Каролев има предпочитание повече към интимния свят в поезията на Дебелянов и в това отношение неговата книга постига „дебеляновското“ в лириката на поета, Г. Марков изследва преди всичко „социалната значимост“ в нея, за да стигне пак до сърцевината на чисто „дебеляновското“ в нея. На практика обаче тези два противоречиви подхода често пъти водят до едни и същи резултати. Съвсем очевиден са те при обясняване на романтизма в поезията на Дебелянов. Анализирайки едно от най-типичните „романтически“ стихотворения на поета „Гора“, Каролев стигна до извода, че лирическият герой в него изразявал копежета си по един „неосъществуем блян“ по живот „без сенки и конфликти“. Явно е — бягство от живота! Защото той свят е „необикновен, фантастичен, приказан“. За Каролев тази гора е идеализирана по естетическите канони на романтизма. За Г. Марков тя е не само идеализирана, но за да отдели поета от неговия социален идеал, тя е направо „надреална гора“. Резултатите са едни и същи. Идеализирана гора значи — надреална гора. Лирическият герой на Дебелянов е някакъв безпочвен романтик, лунатик на щастие.

Така ли е в действителност? „Гора“ е едно от най-съвършените стихотворения на поета. В него може да има много „услонна образност“, отлитане в света на бляновете. Но тия блянове нито са „надреални“, нито са „асоциални“. Да търсим такава грубо откъсване от действителността, противопоставяне на лирическият герой на Дебелянов на социалната действителност и с това да го обвиняваме в интелигентски индивидуализъм, в пессимистично бягство от живота и пр. значи да подменим направо жизнената и поетическа сила на стихотворението. Романтичното бягство от живота не винаги значи социално капитуланство. Както

вярно е отбелязал това още Николай Лилиев, то може да означава бягство от „ужаса“ да живееш живота на своите себеподобни, да не приемаш тяхната действителност.

Нека не се плашим от „романтичната извисеност“ на чувството в стихотворението „Гора“, от неговото изискано, но не формалистично стилизирано, антиреалистично чувство за стил и багра, за колорит и хармония! „Романтическото бягство“ в „Гора“ не е просто плод на едно самоцелно естетизирано „съзерцание“ на живота извън неговото „пълноводие“. В него се възема дълбокожизнена, дебеляновска нега по възвишен и чист живот, романтично обогарена, но жизнелюбива вяра в човека, във възходящите сили на битието. Това, което е в стилната багра и своеобразието, не може да се узаконява като метод, като мирогледно отношение. Още повече, че това чисто дебеляновско копнеж по „успокоената гора“, по успокоеното щастие е жизнена сърцевина на неговото творчество, на естетическия му идеал. Да не забравяме, че стихотворението не случайно носи наименованието „Гора“, че в него главният обект на изображението е пейзажът, при р о д а т а като обект на красотата, от която е изтъргнат и лирическият възмущение, и интимните размисли на поета. Има пейзажна лирика, при която цялото естетическо съдържание на стихотворението е заключено в „природния обект“, в отношението на човека към него. Има и друг тип пейзажна лирика, при която природният „обект“ си остава предимно символ или фон на определено човешко преживяване, средство за разкриване на една по-значима обществена идея, на една по-широка художествена асоциация. „Гора“ е от първия тип стихотворения. То изявява „пообективизирано“ отношение на лирическият герой към природата, а не обратното — отношението му към човека и обществото, дошло под прякото внушение на лирическият пейзаж (както е в известното стихотворение на Лермонтов „Белеет парус одинокий...“).

„Гората“ носи „меда на отдиха“ но не заради „романтичното бягство“ от живота, не заради неосъществения блян по щастие и покой в някаква идеализирана „надреална гора“, за да го отдели от неговия „социален идеал“, а за да му възвърне свежата радост от живота, да го окрили с нови мечти и прозрения за него. Дълбоко в емоционалния „подтекст“ на стихотворението се чувствава тоя вътрешен оптимистичен тон, това неутолено влечение на душата да се изживеят по-пълно радостите на живота, които идат не на последно място от съприкосновението с природата...

В ранната лирика на поета Г. Марков открива не само големия художник, чист лирик, обаятелния сърцеведец, но и оная вътрешна измеримост на поезията на Дебелянов, която става творческа основа на цялата му лирика. Авторът показва колко богата художествена култура и чувствителност носи поетът-юноша, който по-късно ще изяви голямата му оригинална дарба на творец. Обособил съзнателно ранната лирика на поета не само като начален етап от неговото творческо развитие, но и като един сигурен критерий за откриване на неговия поетичен талант, авторът постига сложната задача да изследва ранната лирика на поета в цялото ѝ естетическо богатство, в сложната ѝ проекция за бъдещото развитие на поета. Без да издребнява до самоцелното любопитство на педантичната фактология, той открива много тънки нюанси и отношения между фактите от живота на поета, претворени във „факти“ на поезията. Тук Г. Марков е попаднал на значителна творческа находка: изостреният му усет на литератор му позволява да открие много характерни подробности от творческата биография на поета, да намери тяхната специфична и общохудожествена значимост. В постоянното опоезизиране на спомена в ранната лирика на Дебелянов той вижда не само наличието на бедни жизнени преживявания, неудовлетвореност от настоящето, от несполедената, неосъществена любов-мечта, любов-идеал, но и една артистична особеност на поетовата природа, едно оригинално разкритие на неговия благороден талант.

Много резултатни художествени търсения е осъществил авторът, разглеждайки специфичните съотношения между спомена и мечтата в поезията на Дебелянов — една тема, която по-рано не е изследвана с такава широта и последователност на анализа. Още в ранната лирика на Дебелянов сякаш се изявява характерна особеност на неговия лиричен темперамент: непостигнал мечтата в търсеното любовно щастие, поетът я трансформира бързо в илюзията на спомена, за да заживее още по-непосредно с нея, да я осъществи в поетичната условност на спомена. Тая светла юношеска любов-мечта се отразява и на неговото художническо възприемане на природата, която оживява в краските на една романтична идеализация, очистена от подробностите на чисто реалистичното изображение.

Изследвайки емоционално-художествената основа на ранната лирика на Дебелянов, Г. Марков стига до своите открития за нейното своеобразие като изкуство, до свой творчески критерий за изсяняване цялостното творчество на поета.

И все пак, без да е само „етап“ от развитието на поета, ранната лирика на Дебелянов само подсказва някои от характерните особености на неговия талант, чертае само контурите на неговата творческа физиономия. Живият образ на поета е много по-богат, разностранен и противоречив, вътрешно единен и цялостен. Да се постигне истинската значимост на този образ чрез средствата на литературно-критическото мислене, това е наистина една много сериозна и мъчно изпълнима задача. И едва ли е по силите само на един литературен работник. Всеки читател живее с образа на своя поет Дебелянов, литературната критика е поставяла толкова различни, а понякога и съвсем произволни черти върху него, че действително е невъзможно да се постигне едно абсолютно единство. То нито е възможно, нито е опростенчески задължително. Всяко ново поколение ще открива и нещо за себе си от тоя образ. И в това, което не може да обясни докрай поета, ще продължи да живее неговото творчество, личността на творца.

Как Г. Марков е открил образа на поета в настоящия етап на нашата литературно-критическа мисъл? Използвайки най-положителното от досегашните постижения на богатата литература за Дебелянов той нито им се предверява напълно, нито им се противопоставя решително, с увереността на човек, който има свое „откритие“, своя новонамерена „теза“ за поета. Неговата задача е действително „по-скромна“. Той иска да остане верен на себе си при богатия културно-исторически анализ, който прави на творчеството на Дебелянов, да изследва жизнено-психологическите, социално-интимни извори на поезията му и заедно с откритите „аргументи“ от конкретния анализ на неговите стихотворения да изгради цялостния образ на поета, да ни внуши своето чувство и разбиране за него.

Понякога, когато трябва да отрече очевиден факт, който влиза в противоречие с жизнената и творческа биография на поета, той го използва не с шумните изявления на библиографа-откривател, а със задължението на учения, който трябва да го постави в „системата на фактите“. Такъв е случаят с твърдението на Вл. Русалиев, според когото „Скрити вопли“ било написано, за да изрази скръбта на поета по смъртта на неговата майка. Марков разкрива не само очевидната „грешка“ — стихотворението е писано преди смъртта на майката на поета — но и погрешната идея за него, дошла от такъв тясно биографичен „факт“. Според него „Скрити вопли“ изразява една подчертано по-широка социална идея (не

толкова поради очевидната несъстоятелност на едно чисто „биографическо“ обяснение), колкото заради самата идейно-художествена същност на стихотворението. Защищавайки „социалната“ идея на стихотворението от едно такова тясно субективистично разбиране, Марков е несъмнено прав и логически убедителен. Колкото и съкровено-интимна, дълбоко лична да е темата на „Скрити вопли“, тя не може да не отразява и една социална, „общочовешка“ идея. Даже и в това завръщане на поета в света на миналото, в поетичната идеализация на идилните за едно хармонично щастие, прозира не само неудовлетвореността от настоящето, но и едно подчертано (макар и условно-романтично) недоволство от него. В „Скрити вопли“ Дебелянов „открива“ не само една нова поетична тема, която може би в най-значителна степен изяснява общия дух на неговата поезия, но той изгражда по свой начин в нашата литература образът на оная майка-българка, в която живее най-святото чувство за родината. Тя не е Ботевата „юнашка майка“, символ и ореол на свободата, не е и Вазовата майка, която вдъхновява в него най-благородното чувство за творчество. Тя не е майка-героиня, а майка-мъченица, от която се излъчва много нравствена сила. В „скритите вопли“ на поета по нейната „усмивка блага“ няма декадентски настроения, нито пък индивидуалистическа резигнация. В ласкавия спомен за щастieto в „бащината къща“, в тихата идилia на миналото образът на майката озарява най-хубавите мечти на поета за човешко щастие, неговия собствен път в живота. Възкликът в края на стихотворението

О, скрити вопли на печален странник,
напрасно спомнил майка и родина...

изразява не само разрушението на една илюзия, но и един неудовлетворен блян за живота, за родината. . . Именно в тоя нравствен копнеж по родината, изявен в такава оригинална художествена реализация, продължава да живее жизненото очарование на стихотворението. Тук наистина „смъртта на майката“ остава не само произволна, но и ограничена „тема“. Потърсил друга идеяно-естетически смисъл на стихотворението, Г. Марков го свързва определено с неговата „социална“ идея. За него „Скрити вопли“ изразява преди всичко страданието на хилядите „скръбни и нещастни“ в живота, брати по съдба на Дебелянов. То е преди всичко една социална елегия с „интимно лично“ съдържание. В това свое наистина по-вярно разбиране за обществено-естетическата значимост на стихотворението, увлечен от несъстоятелната теза на своя опонент, Марков неволно стига до своя

„теза“. За него като че ли изчезва от стихотворението образа на майката, образ-символ на една идея, образ, в който е заключено най-значимото жизнено съдържание на стихотворението. Майката — най-цялостно изграденият образ в стихотворението остава на заден план, за да се очертае преди всичко значимостта на социалната идея. Сякаш тук за миг авторът забравя това, което на много места сам е деклариран изрично в книгата си, че у Дебелянов „интимното“ и „социалното“ живеят в неразкъсваемо единство при всяко негово стихотворение, че е много рисковано и съвсем неоправдано да се разкъсват те едно от друго, че всеки опит да се противопостави едното на другото, да се изведе „доминантата“ на едното за сметка на другото, може да доведе до съмнителни истини и резултати, до неверни заключения за същността на поетовото творчество. Ието, изневерявайки на себе си именно, той стига до такива неверни заключения, до твърдението, че лирическият герой в стихотворението съчувствува „отстрани“ на страдащите, че запазва някаква „дистанция“ между себе си и тях. Такова разбиране наистина противоречи на основния дух на поезията на Дебелянов. То означава да се подцени най-жизненото й обаяние — пределностъргнатата й искреност и откровеност.

За щастие, в книгата на Георги Марков това е съвсем единичен случай. Но той крие в себе си симптоматична тревога. Той крие в основата си едно разпространено и доста погрешно разбиране за характера на лирическият герой в поезията на Дебелянов, който продължава да се схваща от много наши критици като някакъв чудноват представител на честната интелигенция от поколението на Дебелянов. Нейните вълнения, нейните противоречия, нейните мечти изразявал този честен интелигент. И по тоя начин се поставя почти знак на равенство между автор и лирически герой. Вълуващата емоционално-експресивна сила на лириката на Дебелянов внушава чувството за пълно сливане между автор и лирически герой. И силата става слабост. Поставен веднъж върху него етикетът на „честен интелигент“, той продължава да стои като заплашваща сянка и над най-интимните стихове-изповеди на поета, става негов недостоеен ерзац.

Плод на продължителен дългогодишен труд, книгата на Г. Марков прави впечатление не само с богатата „фактографичност“ на изложението, но и с поставянето на много нови проблеми за творчеството на Дебелянов, с широтата на синтеза и с проникновените конкретни анализи. Сякаш в плана на теоретичното мислене вли-

зат много от конкретните обосновки на автора и обратното — конкретният материал цели да защити и обоснове общото. Без да се спазва една педантична последователност, там, където се е оказало необходимо, може би и най-често, анализът предхожда синтеза, но понякога и синтезът сам обосновава и подготвя конкретното съдържание на анализа. Това разкрива не само вътрешния план на книгата, но и характера на авторовото научно-критическо мислене, неговия стил. Това определя и своеобразието на съдържанието на книгата. Понякога проблемите-синтези следват след последователната хронология на конкретните анализи на стихотворенията, но и отделното стихотворение може да доведе до такива хрумвания, до такива внезапни „попадения“ на мисълта, които сами вече представляват един нов проблем.

Такъв вътрешен „връх“ в книгата е анализът на стихотворението „Аз искам да те помня все така...“ Той не само се свързва с проблема за „елегическата доминанта“ в поезията на Дебелянов, не само възстановява (с предчувстващите го анализи) линията на последователното изразяване на Дебелянов като поет-елегик, но и сам представлява пример за авторско „откритие“, сам доизгражда сложния образ на поета. Анализ на отделно стихотворение, чрез който се откриват нови идейно-естетически, обществено-психологически страни и моменти от творческата биография на поета, оная „сложна гама от чувства и отношения“, които се отразяват чрез езика на поезията в мировъзрението на поета. Затова страдалческата, страшната сила на раздялата в елегията не е любовна, обикновена — а вик на живота, борба със смъртта, която се противопоставя на най-жизнерадостната сила на живота — любовта. В анализа на това стихотворение, който се явява обобщен израз на една последователно защищавана естетическа концепция, Г. Марков е показал най-хубавите си качества на литератор и критик, който може да навлезе в дълбините на поетовата мисъл, да намери най-верния „естетически път“ до нея, без да ограничи вътрешната обемност на чувството, без да го „обективира“ с една обидна разсъдъчност. Сам по себе си тоя анализ е един хубав антипод на ония ограничени школни анализи за нашата съвременна поезия, които уж „тълкуват“ поета, а фактически го гримират по свой образ и подобие.

В една книга за поезията на Дебелянов не може лесно да се отмине въпросът за „символизма“ в нея. Много проучвания, много честен труд е вложил Г.

Марков, за да докаже „спорното“ в поезията на Дебелянов, „декадентската капитулация“ на неговия лирически герой, увлеченията на поета по „безидейното изкуство“, по естетизма и пр. Читателят има своето право да се съгласи или да отхвърли по принцип разбирането и аргументите на автора, сам да протопостави свои аргументи, да се довери на собственото си чувство за поета. Възприемайки критически доводите на автора, той по свой начин може да ги преосмисли, да ги „коригира“, а някои и направо да отхвърли. И това никак няма да бъде без значение за изграждане на такъв образ на поета, който ще задоволява еднакво и чувството, и ума. Защищавайки реалиста Дебелянов, високия хуманизъм на неговата поезия, Г. Марков направо определя някои от стихотворенията му като „декадентски“ заедно с „Легенда за разблудната царкния“. За него „в границите на литературното течение, начертано от П. П. Славейков... Дебелянов е най-социалният поет“, но същевременно поезията му бележи определено „идейно снизяване на реализма“ след Вазов. Тия две съждения мъчно могат да се обединят в една позиция. Или творчеството на Славейков е крачка напред, макар и ограничена, в сравнение с Вазов, или в такъв случай и „най-социалният поет“ в кръга на неговото направление стои далече от Вазов, връща поезията ни назад. Едно такова разбиране действително ни връща не към най-плодотворните успехи на традицията. Поезията на Дебелянов е новаторска и по най-общото развитие на „реализма“ в нея. Тя е новаторска и по отношение на Вазов, и на Пенчо Славейков. Нейното своеобразие и същност (а то значи новаторството) не могат да бъдат обяснени само от нормите и изискванията на „критическия реализъм“ — сам Г. Марков защитава тая мисъл в книгата си. Той открива сложните взаимоотношения между поезията на Дебелянов и социалните условия на живота, очертава разностранните ѝ отношения с тях, прави ценни наблюдения, за отношението ѝ с другите големи наши поети, търси най-значителното в нейното художествено съдържание, проявено и в спецификата на неговия стил. Той не подценява „елегичната доминанта“ в поезията на Дебелянов за сметка на „борческото съдържание“ в открито изявените гражданско-реалистични творби. За него Дебелянов не е „буревестник“, а символ на самотен бор — „терзан от бури и горен от жажда“. Но когато трябва да обясни ония „черни мисли“ в поезията на Дебелянов, онова изгарящо душата раздвоение и несигурност пред бъдещето,

стигащо до безпомощен индивидуалистичен бунт или пълно отчаяние, той бърза да го обяви като „декадентски песимизъм“. Струва ми се, че тук Г. Марков се подава на една унаследена норма, повече на своето теоретично мислене (такава е цялата обосновка на „песимистичната доминанта“ в отделни стихотворения), а не на непосредното си чувство за тях. Така обяснява той и ония превъплъщения на „литературната бохема“ в живота и творчеството на Дебелянов, които го издигат над морала, над карьеризма и ексцентризма на буржоазното общество, но пак го водят до „морална капитулация“, до „декадентския смисъл“ на живота. По тоя начин напълно в духа и разбирането на Гео Милев, че Дебелянов „беше пленник на голямата проблема Изкуство“, той приема неговото разбиране за поемата „Легенда за разблудната царкиня“, в която „е отразена чрез символи една философия на литературната бохема, син на която беше сам Димчо Дебелянов...“ Без да навлизаме в аргументите на автора за „типично символистическата“ художествена образност на поемата, мъчно можем да приемем стесненото тълкуване на идейно-емоционалния подтекст на поемата, че лирическият герой в нея не запазва своята „морална чистота“. Забележителната статия на Гео Милев за Дебелянов „Пленник на живота“ не е лишена от някои субективни, неправилни разбирания за поезията му, още повече, че тя е написана под влияние на модернистичните му разбирания за изкуството. В нея се устоява възгледа за „неизбистрения“, недовършен

още „символистически поет“, който „е затворен в живота като в безпросветен затвор“ и пр. Само с психологията на литературната бохема не може да се обясни идейното богатство на поемата.

Само това да беше, явно е, че Г. Марков би трябвало да потърси и други пътища към вътрешния свят на поета.

Формалистическата критика от миналото обичаше да кичи образа на поета с безброй синоними на „прокълнатостта“. За нея Дебелянов изглеждаше не само окован в собствената си душа, в някакъв зловещ „храм“, в който са затворени „всички прозорци към живота“ (каква обидна безсмислица за един от най-светлите ни поети!), но и някаква необяснима „енигма“, поет на „индичните миражи“, който търси „наслада от страданието“ и пр. Тя предпочиташе да го вижда дори като „воин в тъмница“, но победен, морално „нищ“.

Да се изчисти образът на поета от тия тъмни наслоения, да се покаже в истинската му „земна“ красота, към това се е стремяла в най-хубавите си постижения нашата литературна критика.

Книгата на Георги Марков показва по свой начин ж и в и я образ на поета. Тя търси разностранните измерения на неговия творчески и граждански облик, сложните му взаимоотношения с времето и с изкуството. Тя открива нови страни от творческата биография на поета, нови проблеми, върху които ни кара да мислим.

А това е вече една заслуга.

Светозар Цонев

„ТАРАС ШЕВЧЕНКО И БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА“

1963 година е юбилейна в историята на българо-украинските литературни връзки. Преди един век в Москва излиза книгата на Райко Жинзифов „Ново-българска сбирка“ и поставя началото на въздействието на великия украински поет Тарас Шевченко върху българския читател. Затова особено значение придобива появата тъкмо през настоящата година на труда на Олена Шпильова „Т. Г. Шевченко и българската литература“,¹ в който този въпрос се разглежда в неговото стогодишно развитие.

¹ Олена Шпильова, Т. Г. Шевченко і българська література, Київ, 1963.

Работата на украинската изследователка е закономерна поява в проучването на българо-украинските литературни връзки. След многобройните статии на наши и съветски учени, сега се появява труд, който обобщава постигнатото и показва проникването на Шевченковото творчество в България като цялостен процес, който трае вече един век. Работата на Шпильова обаче далеч не е само обобщение на направеното досега. В нея са проучени основно такива аспекти, които досега са били съвсем слабо